

«عدد هفت، از نگاه علمی، حسی و مذهبی»

عبدالرضا عباس پور *

- ۱۶- هفت سال
- ۱۷- هفت سؤال
- ۱۸- هفت سیاره
- ۱۹- هفت شاه
- ۲۰- هفت شاهزاده ایرانی
- ۲۱- هفت شاه هندی
- ۲۲- هفت کشور
- ۲۳- هفت گفتار
- ۲۴- هفت کوه
- ۲۵- هفت گنج خسرو پرویز
- ۲۶- هفت مرد
- ۲۷- هفت واد
- ۲۸- هفته
- ۲۹- هفت یل «هفت گُرد»
- ۳۰- گوهر هفت چشمه

تکرار هفت آن هم بدین صورت در شاهنامه بی شک ریشه‌ای تراز آن است که ما فکرش را می‌کنیم و مطمئناً این عدد در فرهنگ و اعتقاد مردم آن دوران جایگاهی خاص را پیدا کرده بود و جالب این‌جاست که این عدد نه تنها در بین مردم ایران زمین، بلکه در بین یونانیان که یکی از قدیمی‌ترین اقوام بشری هستند، نیز دارای اهمیت ویژه و در خور توجه است که از اعتقادات ملی - مذهبی‌شان در داستان‌های هرکول و هیدر هفت سر می‌توان این نکته را استنباط کرد و اگر از فرهنگ‌های غنی و سرشار از معرفت گذشته بگذریم و در دین مبین اسلام نیز پیرامون این مطلب تلاش کنیم به جایگاهی خواهیم رسید که هر چند به عنوان یک نظریه مطرح خواهد شد ولی به گمان من زیاد با واقعیت فاصله ندارد. دین مبین اسلام به طور مکرر و به دفعات از این عدد بهره برده است تا جایی که در کتاب روشن اسلامی «قرآن» سوره شروع یا فاتح‌الکتاب که با نام‌های متعددی چون حمد، توحید، سبع‌الثماني و ... با آن آشنایم، با هفت آیه سرفصل همه بحث‌های الهی است و اگر کمی در این کتاب الهی دقیق شویم خواهیم دید که در قرآن در حدود ۱۱ مرتبه این عدد تکرار شده است که در هشت مورد به طور مستقیم به این عدد اشاره شده و در سه مورد دیگر به صورت هفت آیه آمده است.

در سوره‌های بقره آیه ۲۹، بنی‌اسرائیل آیه ۴۶، مومنون آیه ۱۷، فصلت آیه ۱۱، تغابن آیه ۱۲، الملک آیه ۳، المعارج آیه ۱۴ و انبیاء آیه ۲۷ صورت عدد هفت آمده است و در سوره «حمد» اولین سوره قرآن و در سوره «ماعون» جزء ۳۰ و در سوره «الناس» آخرین سوره قرآن به صورت هفت آیه آمده است.

در احادیث نیز پیرامون این عدد مطالب فراوانی ذکر شده است. چنان‌که نقل است از حضرت محمد(ص) که می‌فرمایند: کودک تا هفت سال حاکم است «هفت سال کودکی» هفت سال بنده «دوران راهنمایی» و هفت سال سوم وزیر است «دوران نظری» اگر تا ۲۱ سالگی اخلاقتش نیکو شد چه بهتر وگرنه تیبایی بر او زنید که نزد خداوند معذورید.

و به روایت امام رضا(ع): هر کس را ضعف چشم عارض شود، وقت خواب هفت میل سرمه بکشد، چهار میل در

بحث هفت، این عدد شگفت‌انگیز، بسیار زیبا و عالم‌گیر است. پیش از این گمانم بر این بود که این عدد مثل خیلی از عادت‌های روزمره زندگی، ناخواسته وارد زندگی ما شده است و حال نه تنها چنین نمی‌اندیشم، بلکه مطمئنم در این عدد رازی است که شاید یکی از راه‌های شناخت عالم آخر است و حقیر سعی کردم تا حد ممکن مسیر را برای رسیدن به این مهم هموار کنم و در این راستا بهتر می‌بینم کمی به عقب برگردیم، یعنی به عصر اولین انسان‌های متمدن، چرا که بسیاری از رازها برملا خواهد شد.

هفت در بین اولین انسان‌های متمدن جهان یعنی سومریان که یکی از قدیمی‌ترین اقوام ساکن بر روی زمین بودند دارای جایگاه والایی است، تا جایی که این اعتقاد نسل به نسل موروثی شد، بابلیان عدد هفت را به بنی‌اسرائیل سامی‌نژاد هدیه کردند.

قانون مدون حمورابی که امروزه در موزه‌های بزرگ دنیا برای آیندگان به یادگار مانده است، دارای هفت فصل است که این خود جای پرسش است، سه حرف «ه، ف، ت» خالق شگفتی‌های زیادی است. این کلمه در حروف «جمل یا ابجد» به معنی «ز» بکار رفته است و در ادیان بزرگ دنیا نیز هفت، جایگاهی کاملاً مشخص دارد.

در آیین هندوان، هفت پروردگارشان با نام «ادی تیا» خوانده می‌شوند، در بین زرتشتیان ایرانی، هفت در غالب هفت امشا سپندان مورد احترام و تقدس است. در آیین مهرپرستی به هفت مقام یا هفت درجه مقدس معتقدند، در آیین مزدکیه هفت نماز دارند و در بررسی بعدی که در دین اسلام خواهیم داشت هفت نماز مسلمانان نیز مطرح خواهد شد.

هفت سیاره در آیین صائبین و هفت معجزه معروف از سی و سه معجزه مسیح، همه و همه مهر تثبیت نظر و مدعای ما هستند که در پس این عدد رازی نهفته است.

حضور هفت در ادیان تنها شروع ماجرا است و ادامه آن را می‌توان در داستان‌ها و اسطوره‌ها و فراتر از این‌ها در علوم استدلالی و تشریحی نیز پیدا کرد تا جایی که حکیم ابوالقاسم فردوسی در کتاب بزرگ شاهنامه در حدود سی مرتبه در غالب کلامی مبهم یا کاملاً آشکار و صریح از این عدد بهره برده است، که ذیلاً با نگاهی گذرا به آن اشاره می‌کنیم:

- ۱- هفت آتش‌کده
- ۲- هفت آسمان و زمین
- ۳- هفت بخشش بزرگ کیخسرو
- ۴- هفت پسر
- ۵- هفت پند
- ۶- هفت تازیانه
- ۷- هفت جام می، کبروی
- ۸- هفت خوان رستم
- ۹- هفت خوان اسفندیار
- ۱۰- هفت دلاور
- ۱۱- هفت راه
- ۱۲- هفت رنگ
- ۱۳- هفت رؤیا
- ۱۴- هفت زنی که به اسارت رفته‌اند
- ۱۵- هفت زنی که پادشاه شده‌اند

چشم راست و سه میل در چشم چپ.

(مکارم الاخلاق ص ۸۹)

از محمدبن حسن: هر کس بانی خلل کند، هفت روز حاجتش برآورده نشود. (مکارم الاخلاق ص ۲۹۱)

و روایت است که پیامبر(ص) به فاطمه(س) فرمود: سر حسین را در روز هفتم ولادت بتراشد و به وزن موهایش نقره صدقه بدهد. (مکارم الاخلاق ص ۴۳۷)

و از امام ششم(ع): سوراخ کردن گوش دختر و ختنه کردن پسر در روز هفتم سنت است. (مکارم الاخلاق ص ۴۴۰) و از این دسته احادیث بسیار است که نه تنها در مسایل روزمره با آن مرتبط هستیم، بلکه گاه چون اعتقادات ملی - مذهبی در زندگی ما رخنه کرده است.

وقتی خوب دین اسلام را بررسی می‌کنیم به نکاتی دست پیدا می‌کنیم که بر شگفتی و حیرت ما بیش از پیش می‌افزاید. همان طور که در روایات آمده است، نماز ستون دین است. خوب که دقیق می‌شویم در می‌یابیم که نمازهای واجب هفت نماز است. «۱- نماز آیات، ۲- نماز پدر بر پسر بزرگ، ۳- پنج نماز یومی» و از جهتی کلی‌تر نیز ما هفت نماز داریم «۱- نماز یومی ۲- نماز آیات ۳- نماز شکر ۴- نماز جمعه ۵- نماز میت ۶- نماز شب ۷- نماز عیدفطر».

در آداب اعتقادی مسلمانان نیز عدد هفت جایگاه رفیعی پیدا کرده است تا جایی که مسلمانان هنگام نماز خواندن موظفند هفت عضو بدنشان را هنگام سجده با زمین تماس دهند. «۱- سجده گاه (پیشانی) ۲- دو کف دست ۳- دو زانو ۴- نوک دو انگشت پا» و نیز در مراسم حج که از فریض واجب مسلمانان به شمار می‌رود حضور این عدد در خور توجه است. چرا که در مراسم طواف خانه مکرم خدا هفت دور باید آن را طواف کرد و زدن هفت سنگ به مظهر شیطان در «رمی جمرات» و دویدن بین صفا و مروه (تند راه رفتن) تا هفت مرتبه از فریض واجب حج به شمار می‌رود که به نوعی اهمیت این عدد را بیش از پیش مشخص می‌کند.

در کتاب معارف اسلامی چاپ ۱۳۷۰ ص ۴۳ آمده است «برای رسیدن به نظم در یک دستگاه منظم مثل ساعت دست کم هفت مرحله انتخاب‌گری لازم است».

۱- انتخاب جنس، ۲- انتخاب کمیت، ۳- انتخاب کیفیت، ۴- اندازه‌گیری و چیدن صحیح، ۵- هماهنگی، ۶- گزینش محرک، ۷- جهت‌گیری حرکت و هر گاه یکی از این انتخاب‌های هفت گانه صورت نگیرد نتیجه آن خواهد بود که دستگاه یا کار نکند یا درست کار نکند.

در داستان مبارک اصحاب کهف که در زمان امپراطوری بزرگ «یوکولویانوس» یا «دقیانوس» اتفاق افتاده بود سرگذشت جاودانگی هفت انسان والا و خداپرست مطرح می‌شود که برای رهایی از دست حکام زورگوی آن روز به امر خدا به خوابی سیصد و چند ساله می‌روند و از این دسته داستان‌های تاریخی کم نیستند. از علوم تاریخی و بینش‌های الهی که کمی فاصله می‌گیریم به علوم تجربی و حسی چون شیمی و پزشکی و فیزیکی و موسیقی می‌رسیم و هر یک از اینان شاخه‌ای هستند که ما را به علم الهی مرتبط می‌کنند. مثلاً برای شناخت موسیقی هفت نشانه وجود دارد که به عنوان «نت» موسیقی به کار می‌روند.

علم پزشکی نیز ثابت کرده است که نطفه انسان تا هفت ماهگی کامل می‌شود و انسان قادر به تولد خواهد بود، ولی

□ □ □

اگر در ۶ و ۸ ماهگی نوزاد تولد پیدا کند، سقط خواهد شد. در علم شیمی نیز بحث هفت یکی از بحثهای داغ به شمار می‌رود. شیمی ثابت کرده است Hydrojen, Potenz pH «هیدروژن پاتنز» و یا توان هیدروژنی در مایعات «آب» اگر بین صفر تا هفت باشد، آن مایع حالت اسیدی پیدا می‌کند. یعنی هر چه pH مایعی به صفر نزدیک‌تر باشد آن مایع حالت اسیدی بیشتری پیدا می‌کند و هر چه pH از هفت بیشتر باشد آن مایع حالت قلیایی «بازی» پیدا می‌کند و تنها مایع خالص، آب خالص است که حالت pH آن هفت است.

(راهنمای شیمی چاپ ۱۳۷۰)

در گازها نیز هفت جایگاهی را به خود اختصاص داده است. چرا که ثابت شده است در گازهایی که دارای اثری هستند، الکترون‌های آن ۴ است و اگر تعداد این الکترون‌ها را به هفت برساییم این گازها تبدیل به گازهای بی‌اثر یا خنثی خواهند شد و در اولین برخورد با علم فیزیک در می‌یابیم کمیت‌های اصلی در این علم هفت عددند که عبارتند از: طول، زمان، جرم، دما، شدت جریان، شدت نور و مُل. (مُل عبارتست از مقدار ماده موجود در یک مولکول گرم).

(فیزیک سوم ص ۱۲ چاپ ۱۳۷۱)

و در پایان این بحث‌ها تنها می‌توان به این نکته علمی که یکی از کشفیات دانشمند بزرگ انگلستان «اسحاق نیوتن» نیز به شمار می‌رود اشاره کرد که در تجزیه نور Spectrom اگر یک پرتو سفید را در مقابل منشور قرار دهیم نور سفید به هفت طیف با طول موج‌های مختلف تجزیه می‌شود. که در مثالی عینی‌تر می‌توان به رنگین کمان اشاره کرد که در روزهای بارانی وقتی آفتاب نیز از پشت ابرها ظاهر می‌شود قطرات کوچک آب(بلورهای بخار آب) حالت منشور به خود می‌گیرند و نور روشن خورشید را به هفت رنگ مختلف تبدیل می‌کنند و اگر این هفت طیف را دوباره کانونی کنیم باز به صورت یک پرتو روشن سفید در می‌آید.

از آن جایی که خداوند یکی از نام‌های خویش را نور نامیده است، می‌توان به پاسخ بسیاری از پرسش‌ها نزدیک شد بعید نمی‌بینم که عطار از این رو نیاز انسان را برای رسیدن به وحدانیت و اخلاص به هفت مرحله تعبیر کرده باشد و به قول آن شاعر زاپنی که گفته است «زندگی منشوریست در حرکت دوار ...» و من نیز فکر می‌کنم که این دوران منشور زندگیست که نیازهای انسان را دو چندان بیشتر از آنچه که هست نشان می‌دهد.

با امید به روزی که بتوانیم بر این نیازها فایق شویم.

منابع و مأخذ:

- ۱- ادبستان شماره پنجم و دوم «مقاله جناب رسول قواضعی»
 - ۲- راهنمای معین - دکتر محمد، تحلیل هفت پیکر
 - ۳- المیزان «آیت اله طباطبایی جلدهای ۱، ۸، ۱۱ و ۲۳»
 - ۴- تماشاگه راز «استاد مطهری»
 - ۵- تفسیر نمونه استاد «مکارم شیرازی»
 - ۶- معارف ۱ و ۲ «جمعی از نویسندگان زیر نظر سازمان تهیه و تدوین کتاب دانشگاه‌ها و آموزش عالی»
- و در پایان از راهنمایی‌های برادر بزرگوار و استاد ارجمندم حاج مهدی عباس‌پور و شاعران ارجمند، دوستان خوب آقایان مسعود رضائی‌راد، سیدحسن سادات‌سرائی و مهران جوادی که در این راه یاریم کردند، سپاسگزارم.
- *کارشناس ادبیات و سرپرست اداره فرهنگ و ارشاد اسلامی تنکابن